COMPARTIMENTUL

COMUNICARE

CZU [070+659.3](478)

DOI: [https://doi.org/10.52388/1812-2566.2021.2\(93\).13](https://doi.org/10.52388/1812-2566.2021.2(93).13)

MASS-MEDIA DIN REPUBLICA MOLDOVA LA 30 DE ANI DE INDEPENDENȚĂ

Victor MORARU

Doctor habilitat în științe politice, profesor universitar,
Membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: vsm.academy2015@outlook.com
<https://orcid.org/0000-0002-0322-6086>

Georgeta STEPANOV

Doctor habilitat în științe ale comunicării, profesor universitar,
Universitatea de Stat din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: garseni@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0002-7884-8453>

Articolul este consacrat examinării particularităților evoluției mass-mediei din Republica Moldova în ultimii 30 de ani. Urmărirea dinamicii dezvoltării acestui fenomen oferă posibilitatea conturării unui tablou multivalent al mediilor în continuă schimbare, în condițiile transformărilor social-politice și formării noii realități mediatice. Sunt elucidati factorii determinanți care influențează metamorfozele proceselor mediatice în conexiune cu schimbările societale. O atenție aparte este acordată dezvăluirii condițiilor în care s-a desfășurat, în perioada inițială, dar și pe parcursul anilor, schimbarea esențială a sferei mediatice, canalizată pe un făgaș nou, democratic. Este întreprinsă analiza demersului inovativ al mijloacelor de comunicare din Republica Moldova, al funcțiilor mass-mediei în noile circumstanțe, precizate componentele modelului nou de relaționare a instituțiilor mediatice cu puterea și societatea. În opinia autorilor, în prezent, în Republica Moldova se atestă aparența unui peisaj mediatice diversificat, considerând sistemul mediatice din Republica Moldova comparabil cu cele ale altor state postsocialiste. Autorii, la fel, concluzionează: în cei treizeci de ani de independență, mass-media din Republica Moldova a parcurs etape de flux și reflux, marcate de schimbări conceptuale și funcționale de principiu, rapide și spectaculoase, care au determinat crearea unor noi contexte de acțiune mediatice și au stimulat apariția unor noi procese și practici operaționale în acest domeniu.

Cuvinte-cheie: media, libertatea presei, sistemul mediatice, instituții mediatice, democrație.

MASS MEDIA IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA AT 30 YEARS OF INDEPENDENCE

The article is devoted to examining the peculiarities the mass media evolution in the Republic of Moldova in the last 30 years. Following the dynamics of the development of this phenomenon offers the possibility to outline a multivalent

picture of the ever-changing media, in the conditions of socio-political transformations and the formation of the new media reality. The determining factors that influence the metamorphoses of media processes in connection with societal changes are elucidated. Particular attention is paid to revealing the conditions under which, in the initial period, but also over the years, the essential change of the media sphere took place, channeled on a new, democratic path. The analysis of the innovative approach of the media in the Republic of Moldova, of the functions of the media in the new circumstances is undertaken, specifying the components of the new model of realization of media institutions with power and society. According to the authors, currently, in the Republic of Moldova there is the appearance of a diversified media landscape, considering the media system in the Republic of Moldova comparable to those of other post-socialist states. The authors also conclude, that in the thirty years of independence, the media in the Republic of Moldova went through stages of ebb and flow, marked by conceptual and functional, fast, and spectacular changes in principle, which led to the creation of new contexts of media action and stimulated the emergence of new processes and operational practices in this field.

Keywords: media, freedom of the press, media system, media institutions, democracy.

LES MÉDIAS EN RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA À 30 ANS D'INDÉPENDANCE

L'article est consacré à l'examen des particularités de l'évolution des médias en République de Moldova au cours des 30 dernières années. Suivre la dynamique du développement de ce phénomène offre la possibilité de dresser un tableau polyvalent d'environnements en constante évolution, dans les conditions de transformations sociopolitiques et de formation de la nouvelle réalité médiatique. Les facteurs déterminants qui influencent les métamorphoses des processus médiatiques en lien avec les changements sociétaux sont élucidés. Une attention particulière est accordée à la révélation des conditions dans lesquelles s'est déroulée la période initiale, mais aussi au cours des années, du changement essentiel d'une sphère médiatique, canalisée sur une nouvelle voie démocratique. L'analyse de l'approche innovante des médias en République de Moldova, des fonctions des médias dans les nouvelles circonstances, a précisé les composantes du nouveau modèle de réalignement des institutions médiatiques avec le pouvoir et la société est entreprise. Selon les auteurs, il existe actuellement en République de Moldova des preuves d'un paysage médiatique diversifié, compte tenu du système médiatique en République de Moldova comparable à celui d'autres États post-socialistes. Les auteurs concluent également: au cours des trente années d'indépendance, les médias de la République de Moldova ont traversé certaines étapes de flux et de reflux, marquées par des changements conceptuels et fonctionnels de principe, rapides et spectaculaires, qui ont conduit à la création de nouveaux contextes d'action médiatique et ont fortement stimulé l'émergence de nouveaux processus et pratiques opérationnelles dans ce domaine.

Mots-clés: médias, liberté de la presse, système médiatique, institutions médiatiques, démocratie.

СМИ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА К 30-ЛЕТИЮ НЕЗАВИСИМОСТИ

Данная статья посвящена исследованию особенностей развития СМИ в Республике Молдова за последние 30 лет. Отслеживание динамики развития этого феномена дает возможность очертить многовалентную картину постоянно меняющихся медиа в условиях социально-политических трансформаций и формирования новой медиа-реальности. Выявлены определяющие факторы, влияющие на метаморфозы медиапроцессов в связи с изменениями в обществе. Особое внимание уделяется выявлению условий, в которых в начальный период, как и на протяжении многих лет происходили существенные изменения в медиасфере, направленные на новый, демократический путь. Проведен анализ инновационного подхода СМИ в Республике Молдова, их функций в новых условиях, с указанием компонентов новой модели реализации взаимодействия медиаинститутов с властью и обществом. По мнению авторов, в настоящее время в Республике Молдова появляется диверсифицированный медиа-ландшафт, учитывая, что медиа-система в Республике Молдова сопоставима с системами других пост-социалистических государств. Авторы также делают вывод: за тридцать лет независимости СМИ в Респу-

блике Молдова прошли этапы приливов и отливов, отмеченных принципиальными концептуальными и функциональными изменениями, быстрыми и впечатляющими, что привело к созданию новых контекстов СМИ и стимулировало появление новых процессов и операционных практик в этой области.

Ключевые слова: *СМИ, свобода печати, медийная система, медиа-институты, демократия.*

Introducere

Declarația de independență din 27 august 1991 a modificat cursul istoriei Republicii Moldova, generând schimbări cardinale în toate domeniile vieții și pe toate dimensiunile societale. Transformările majore care au cuprins societatea la sfârșitul anilor optzeci ai secolului trecut au antrenat plener și mass-media, comportând o nouă configurație a universului mediatic, marcată de o expansiune peremptorie și consecventă, de un efort continuu în vederea diversificării modalităților de transmitere a mesajului, de o afirmare vizibilă a noilor factori de incidență asupra fluxului informațional, ca supraabundența, rapiditatea difuzării și mercantilizarea informației.

Statul nou-format a purces la edificarea unei societăți bazate pe principii democratice, pe informație și pe cunoaștere și, în același timp, la educarea unor cetățeni activi, cu o nouă mentalitate și atitudine față de sine și de cei din jurul lor. În aceste procese, un rol important i-a revenit mass-mediei, care s-a manifestat ca un agent esențial al schimbării. Or, mijloacele de comunicare în masă nu doar au reprodus realitatea, prin simpla reflectare a evenimentelor și proceselor de atunci, ci au contribuit, de rând cu alte instituții, la formarea acelei realități. Prin comentariile și interpretările pe care le-a pus în circuitul informațional, media și-a adjudecat hotărât, și în baza unor principii noi, asimilate, un rol esențial în modelarea opiniei publice, schimbarea stării de spirit din societate și reorientarea cursului acțiunii sociale, valorificarea oportunităților de stimulare a dialogului social [1].

Un alt element care a marcat profund și elocvent dezvoltarea sferei mediatice, modificându-i substanțial reperele activității și imprimându-i caracteristici

specifice, a fost relația de tip nou, stabilită între media și politică. De fapt, relația destul de strânsă între politică și media s-a manifestat cu o intensitate diferită pe parcursul timpului, în funcție de caracterul regimului politic, de condițiile istorice concrete. În perioada sovietică, mijloacele de comunicare în masă au fost marcate de spiritul unei pronunțate angajări ideologice și propagandistice. În noile circumstanțe, demararea procesului de democratizare a vieții social-politice, economice, spirituale a comportat modificări esențiale ale relației dintre media și politică, intensificând politizarea conținuturilor mediatice, amplificând proporțiile fluxurilor comunicaționale și numărul actorilor antrenați în ele.

Avatarurile noului făgaș de dezvoltare a mass-mediei

În consecință, schimbările din Republica Moldova de la începutul anilor '90 ai secolului trecut au fost determinate, în mare parte, și de activitatea mass-mediei, care, la acel moment, deveniseră o adevărată arenă de analize și dezbateri publice. Mass-media era percepută drept catalizator al pluralismului de opinie și promotor al standardelor democratice, fapt confirmat de rezultatele primelor sondaje sociologice din Republica Moldova, inclusiv de cel din 1995, realizat pe un eșantion de 1500 de persoane, în raioanele Hâncești, Camenca și Drochia. La întrebarea „Cine/ce a contribuit la apariția pluralismului de opinie în Republica Moldova?”, 73% din respondenți au indicat că acest fenomen se datorează intelectualității, în special scriitorilor și organului lor de presă – *Literatura și arta*, 19% au răspuns că acesta a rezultat din reformele inițiate de Mihail Gorbaciov, 5% – datorită influenței evenimentelor din Țările Baltice și din

România (3% dintre cei chestionați nu au oferit un răspuns).

Printre ziarele care au folosit la maximum potențialul lor în vederea schimbării mentalității vechi și substituirii standardelor de gândire și principiilor acțiunii sociale de natură totalitaristă, specifice regimului sovietic, cu altele noi, de natură democratică, au fost ziarele: *Literatura și arta*, *Țara*, *Glasul națiunii*, *Făclia*, *Tinerimea Moldovei* etc. Semnificative în acest context sunt și ciclurile de emisiuni din audiovizualul național în cadrul cărora jurnaliștii au început să prezinte sau chiar să confrunte diferite opinii privind realitatea înconjurătoare: *Față în față cu realitatea*, *Telespectatorul abordează problema*, *Popasuri în provincie*, *Dialog cu telespectatorii*, *Ecoampriza*, *Business-club* etc. Anume aceste publicații periodice și emisiuni televizate și radiofonice au pus bazele libertății de exprimare, contribuind la democratizarea nu doar a sistemului contemporan al mass-mediei, ci și a întregii societăți din Republica Moldova.

În acele condiții s-a reliefat tendința instituțiilor mass-mediei de a fi cât mai aproape de publicul său. De rând cu scrisorile la redacție și liniile fierbinți de telefon care deveniseră, între timp, practici obișnuite în activitatea mass-mediei moldovenești, gestionarii presei au început să aplice chestionarele sociologice. Rezultatele acestora erau publicate în ziarul *Programele Radio și TV (Teleradio-Moldova)* și aveau menirea să identifice, care sunt, în opinia auditoriului, cele mai preferate emisiuni, rubrici, cei mai buni moderatori, redactori-prezentatori etc.

Mass-media aceluși moment a exprimat nevoia de eliberare, de solidarizare, a devenit un instrument combativ împotriva vechii mentalități și o tribună de răspândire și de implementare a noilor standarde democratice. În ansamblu, ea s-a dovedit a fi foarte convingătoare și extrem de influentă, dovadă a acestui fapt fiind tirajele publicațiilor periodice, care au crescut în acea perioadă de la zeci la

sute de mii de exemplare și mai mult: *Literatura și Arta* înregistra un tiraj mediu de 170.000 de exemplare, *Moldova Socialistă* – de 250.000 de exemplare [2, p. 12], etc.

Avalanșa schimbărilor, rezultate din obținerea independenței Republicii Moldova, a cuprins toate sistemele țării, inclusiv sistemul mass-mediei, care a comportat semnificative metamorfoze conceptuale și funcționale. Acestea au reușit să contureze contextul adecvat și să creeze circumstanțele favorabile pentru afirmarea doctrinei liberale a presei și, în paralel, celei a serviciului public, fapt care i-a permis mass-mediei să se debaraseze (deși nu în întregime) de însemnele totalitariste. Substituirea modelului totalitarist al mass-mediei moldovenești cu cel liberal/ al serviciului public a reliefat noi abordări ale locului și rolului jurnalismului ca activitate socială și a proiectat noi viziuni asupra scopului, obiectivelor și funcțiilor mass-mediei în societate. Conform acestora, esența jurnalismului rezidă în asigurarea liberului schimb de informații, pentru a satisface necesitățile și așteptările publicului, scopul suprem fiind de a informa corect și și într-un mod neutru auditoriul și de a monitoriza acțiunile guvernanților și funcționarilor publici. Anume datorită promovării acestor principii, mass-media a reușit să se alinieze la aspirația de a fi o „a patra putere” în stat.

Obiectivul general al mass-mediei din Republica Moldova, conform noii viziuni, a devenit promovarea adevărului și asigurarea pluralismului de opinii în vederea construirii democrației active. Acesta a generalizat un șir de misiuni sociale noi ale jurnalismului, printre care: promovarea valorilor democratice, crearea legăturilor sociale, medierea realității, construirea și asigurarea dialogului social etc. Ca urmare, s-au modificat și funcțiile comunicaționale ale mass-mediei, fiind orientate să răspundă, întâi de toate, la nevoi societale. Astfel, mass-media moldovenească și-a adjudecat cele cinci funcții de bază (*de informare, de interpretare, de socializare, de culturalizare,*

de divertisment), definite, de Comisia internațională de studiere a problemelor comunicării UNESCO, ca prioritate într-o societate democratică. În accepția UNESCO, exprimată într-unul din documentele sale programatice, ideea media drept platformă pentru dezbateri democratice reunește o mare varietate de funcții, având drept sarcină de a reprezenta: un canal de informare și educație care să permită cetățenilor să comunice unii cu alții; un instrument de diseminare a ideilor și informațiilor; un element care remediază asimetria firească a informațiilor, contribuie la soluționarea pașnică a conflictelor pe cale democratică; un mijloc prin care societatea poate să se cunoască și să dezvolte un sens al comunității, contribuind la înțelegerea valorilor, obiceiurilor și tradițiilor; un vehicul al expresiei culturale și al coeziunii culturale în interiorul și între națiuni; un „câine de pază”, veghind asupra promovării transparenței vieții publice, stimulând vigilența socială în raport cu cei care exercită puterea, denunțând corupția și vulnerabilitățile administrației publice [3].

Demersul inovativ al mijloacelor de comunicare din Republica Moldova s-a circumscris evoluției generale a conștiinței sociale în perioada de tranziție, demonstrând un efort real de potențare a ei. Logica dezvoltării evenimentelor a imprimat însă mass-mediei, mai ales în faza inițială a procesului democratizării, anumite trăsături specifice, în fond, explicabile și proprii, de altfel, și altor țări ale arealului.

Se poate de constatat că principalele ingrediente ale contextului care s-a conturat la începutul anilor nouăzeci în spațiul ex-comunist, determinând hotărât direcția mișcării sociale, au rezidat în: a) falimentul sistemului monopartidist, b) eșecul economiei de comandă, c) zdruncinarea, iar apoi și prăbușirea regimului socialist, e) schimbarea viziunilor politice ale populației, f) modificarea sferei politice, g) noua prestanță a mass-mediei. Tocmai pentru această, practic, nouă societate, s-a confirmat drept valabilă observația lui Jurghen Habermas: „Viața

instituțiilor politice nu derivă din forță, ci din recunoaștere... Puterea legitimă apare doar printre acei ce-și fac convingeri comune prin intermediul unei comunicări libere și spontane”. Afirmarea noilor realități social-economice, precum și a noilor atitudini politice a demonstrat foarte clar că democratizarea societății trece în mod inerent prin democratizarea și pluralismul comunicării, mass-media având aici un rol cu adevărat crucial. În plus, noile forțe politice care și-au anunțat intrarea pe arenă aveau nevoie de mediatizarea propriilor eforturi, de asistența mass-mediei în elaborarea strategiilor de poziționare pentru activarea rețelelor de relații cu lumea nouă, sătulă de vechi și curioasă de nou. Iată de ce mass-media au devenit pentru aceste forțe o miză strategică, capabilă să integreze și să influențeze ansamblul vieții sociale [4, pp. 382-383].

Modelul de relaționare a presei cu puterea și cu societatea, care s-a format în Republica Moldova odată cu obținerea independenței, a cumulat elemente specifice mai multor modele fundamentale ale presei, cele mai semnificative aparținând modelului autoritarist, libertarian și cel al serviciului public. Împreună cu alte noi fenomene mediatice, acest model de relaționare a presei cu puterea și cu societatea a constituit fundamentul pe care s-a axat evoluția ulterioară a sistemului mass-mediei moldovenești, determinând specificitatea lui în contextul mediativ contemporan. Printre evenimentele, care au influențat procesul de formare a profilului identitar al jurnalismului contemporan din Republica Moldova după '90 încoace se numără:

- obținerea libertății de exprimare și de acțiune mediatică;
- extinderea diapazonului tematic al producției media și a formelor de expresie a materialelor jurnalistice;
- reconceptualizarea producției media și schimbarea politicilor editoriale în vederea satisfacerii necesităților informaționale ale publicului-țintă;

- modificarea principiilor de funcționare a instituțiilor media și transformarea acestora în agenți economici;

- diversificarea tipologiei produselor media și apariția noilor categorii de presă, cum ar fi: cea particulară, cea de divertisment, cea specializată, pentru diferite categorii sociale și de vârstă etc.;

- elaborarea cadrului legislativ al mass-mediei;

- constituirea mecanismelor de autoreglementare a activității jurnaliștilor;

- liberalizarea procesului de instruire profesională a cadrelor pentru domeniul mediatic-comunicațional;

- formarea sectorului asociativ al mass-mediei;

- digitalizarea media și apariția jurnalismului online;

- convergența proceselor jurnalistice etc.

Printre factorii, așadar, ce au determinat rolul deosebit al mass-mediei în noile circumstanțe sociale, de astă dată dominate de o puternică aspirație spre alte orizonturi decât cele impuse de vechiul regim, poate fi evidențiat, în primul rând, principiul libertății de expresie, o condiție *sine qua non* a oricărei societăți democratice, implementarea căreia a fost favorizată de transformările social-politice de anvergură. Setea de cunoaștere, de comunicare manifestată de auditoriu a fost, astfel, un mobil important care a determinat traiectoria evoluției ulterioare a mass-mediei. La începutul anilor nouăzeci în republică s-a înregistrat o adevărată „febră a consumului mediatic”. Apar o serie întreagă de publicații ale partidelor și mișcărilor politice, grăbite să transmită maselor propriul mesaj, organe ale fundațiilor culturale, ale organizațiilor religioase, ale asociațiilor de minorități naționale, ziare și reviste destinate cercurilor de afaceri. Schimbările în sfera informațională sunt radicale și vertiginoase. Se produce ieșirea definitivă a presei de sub tutela Partidului Comunist, are loc, treptat, deetatismul instituțiilor mediatic. Devine vizibilă reprofilarea multor publicații, reînregistrarea

lor conform legislației noi, cu schimbarea fondatorilor, denumirilor, formatului, periodicității. Spectrul informațional devine mult mai variat și marcat de spirit concurențial [5, 6, 7].

Desigur, această efervescență se datora, înainte de toate, atmosferei social-politice febrile a unei societăți în care mass-media s-a plasat în epicentrul evenimentelor. Toate acestea au reușit nu numai să recupereze întrucâtva malnutriția informativă a societății, să dezvăluie punctele vulnerabile ale regimului care își acaparase doar pentru sine statutul de deținător al adevărului, dar și au constituit începuturile unei comunicări politice pe orizontală, spre deosebire de cea oficială, care recunoștea doar un singur mod de comunicare cu opinia publică – pe verticală, rezervându-i, în plus, cu precădere, o singură direcție – din vârful piramidei spre elementele aflate la poalele ei.

Mass-media constituie o resursă importantă de legitimare și influență politică. De notat că, în Republica Moldova, formațiunile politice tindeau de la început să dispună de ziare proprii, acestea la rândul lor, practic fără excepție, manifestând ambiții de a se prezenta drept ziare naționale. Nu lipsea, însă, nici fenomenul invers, destul de vizibil: încercarea de a transforma presa națională în „ziare de partid”, fenomenul ilustrând tranșant emergența partizanatului politic – disimulat ori nedisimulat - promovat de mass-media ce se declarau, pentru mărirea credibilității, drept independente. Dacă angajarea politică a unei publicații de partid poate fi justificată, tendința de afiliere politică, ușor deductibilă, a unei publicații cu pretenții de a avea un statut de imparțialitate nu are nimic comun cu noțiunea de jurnalism corect. „Logica partidelor” strâmtorează, însă, așa-numita „logică a mass-media”. Competiția partidelor stimulează acapararea mass-mediei: efectul lor amplificator nu este, nicidecum, de neglijat. Configurația istorică face din majoritatea periodicelor actori politici, aducând mass-media în ansamblu, așa cum recunosc

observatorii, în capcana ultrapolitizării. S-a impus astfel modelul unui jurnalism politic-interpretativ, de multe ori agresiv și impulsiv, iar viziunile pluraliste realizate în cheia juxtapunerii sunt substituite prin pluralism de confruntare. Ca rezultat, a crescut pericolul alunecării spre reducerea complexității conflictelor politice, spre declarativism subiectiv, impunere a propriei poziții drept adevăr în ultimă instanță, în definitiv, spre superficialitate. Iar jurnalismul superficial, conjugat cu angajamentul politic, devine și mai superficial și, practic, manipulativ. Oricât de paradoxal ar părea, dar în consecință, în loc de exercitare a acțiunii de generare a consensului, media demonstrează că poate să contribuie la consolidarea tendinței clasei politice spre autonomie sau, și mai grav, spre oligarhizare.

Respectiv, statutul pe care și-l asumă, în ultimii ani, mass-media, generează anumite pericole și probleme. Extraordinar de dificile se dovediesc a fi aici, ca și pretutindeni, raporturile dintre avansarea proceselor democratice și implementarea principiilor economiei de piață, căci o premisă cardinală, care reprezintă totodată o condiție inerentă a evoluției democratice, este constituirea unui sistem economic adecvat, conjunctura economică nefastă influențând procesele de dezvoltare. Nu sunt de neglijat nici astfel de factori, cum ar fi lipsa generală de experiență a participării politice propriu-zise, insuficiența cultură politică a populației. Or, una din condițiile esențiale ale eficienței democrației este un schimb viguros de idei și opinii.

Există, însă, și factori intrinseci care au contribuit, la moment, la receptarea mass-media de o bună parte a audienței drept o oglindă echivocă. Iureșul evenimentelor social-politice a determinat o hipertrofiere a elementului „opinie” în detrimentul acoperirii mediatic propriu-zis informaționale, fapt evident atât în plan cantitativ (prin spațiul ce-i revine în paginile presei), dar, mai ales, calitativ (când din mulțimea de intervenții jurnalistice transpar atitudinile fătășe ale autorilor).

Prin promovarea unei informații incomplete, prin inconsistența analitică a intervențiilor, prin atenția exagerată acordată pseudoevenimentului, dimensiunii spectaculare a faptelor, prestigiul mass-media și credibilitatea lor, care constituie bazele unei comunicări eficiente, a fost afectat. Construcția noului câmp informațional s-a desfășurat, deci, în condiții complicate, confruntându-se cu o mulțime de obstacole. Contează, în această ordine de idei, insuficiența experiență managerială, dificultățile implementării tehnologiilor noi, problemele ce țin de rețele de difuzare a presei, politica fiscală drastică, vulnerabilitățile înregistrate în devenirea pieței publicitare – simpla nominalizare a câtorva din aceste bariere – demonstrează, în fond, că depășirea acestora necesită un efort constant și totodată, sincronizat la dezvoltarea economiei naționale. Presa dependentă financiar nu poate fi cu adevărat liberă. Coordonatele politico-mediatic oscilează între fapte și probleme mereu noi, dar interpretarea lor sintetizată se produce foarte anevoios.

Cu alte cuvinte, raportată la alte experiențe, evoluția sferei social-politice din Republica Moldova a cunoscut tendințe, manifestate expres prin prezența în viața politică a unei integrări specifice a acțiunii politice și a celei comunicaționale care s-a manifestat cu exploatarea elementului spectaculos și a influențat dramatic dinamica dezvoltării social-politice.

În acest context, mediei, dar și guvernanților le revine o sarcină dificilă și ingrată de a-i comunica populației că democrația nu oferă încă o ameliorare economică imediată; că fără o dezvoltare a economiei nu se va putea ajunge la o mai mare echitate socială, cu toată îmbunătățirea situației pe care o comportă; că, în fine, succesul unei societăți nu este un rezultat al acțiunilor statului și nici al celui mai bun dintre guverne, dar a efortului unit al întregii societăți.

Actualul proces politico-mediatic din Republica Moldova este caracterizat de evoluția mass-mediei

de la politizarea mesajului, caracteristică pentru perioada inițială a marilor transformări, la mediatizarea politicii, înțelegând nu numai ca o simplă reflectare a realității politice, dar și ca un ansamblu de acțiuni specifice, promovate de mass-media și realizate întru construcția spațiului simbolic al politicii, mai mult, influențarea lui intensă și directă.

Pe de o parte, mass-media creează un nou și adevărat spațiu public. Pe de altă parte, ea poate crea, în același timp, un spațiu public fals care, chiar și în cazul manifestării bine intenționate, se poate depărta de realitate. În definitiv, deficiențele care afectează funcționalitatea mass-mediei provin din deficiențele mediului politic, exprimate, așa cum s-a observat, prin complicitate în camuflarea informației, intervenția în viața privată și discreditarea transparenței, opacitatea publică a instituțiilor, spiritul corporativist, simplismul în tratarea realității, servilismul în fața elitelor politice și insensibilitatea la problemele cetățeanului. În această ordine de idei, apare pertinentă observația experților că „reforma eficientă a domeniului mediatic rămâne a fi un efort evaziv, în mare parte din cauza factorului politic adânc înrădăcinat” [8, p. 1].

Din moment ce în Republica Moldova, ca și în alte țări ale fostului bloc socialist, în care s-a afirmat denunțarea modelului propagandist (centrat pe atotputernicia emițătorului, pe instrumentalizarea fățișă a mass-mediei) în favoarea unui model cognitiv, bazat pe capacitatea de utilizare a mesajelor și satisfacțiilor unui receptor devenit consumator de produse politico-mediatic, selecționate într-un mod activ, mass-media a avut șansa de a realiza cu adevărat misiunea de mediere în cadrul sferei publice, devenind un suport al schimbării, o supapă a eliberării energiei latente a maselor. De menționat faptul că în Republica Moldova acest proces s-a produs treptat, fiind sincronizat cu desfășurarea reformelor inovatoare, secundând apariția și consolidarea vectorului de mișcare spre democratizarea societății.

Dacă raportăm transformările survenite în tablo-

ul mediatic configurat la caracteristicile unei „democrații centrate în mass-media”, așa cum apar ele în conformitate cu exigențele determinate de experți: a) modernizarea mijloacelor de comunicare care transformă în mod radical formele comunicării sociale și politice; b) modernizarea formelor de concepere a politicii și a exercitării guvernării; c) dinamica nouă a relațiilor stabilite între politicieni, pe de o parte, și profesioniștii mass-media, pe de altă parte, axate pe concurență și competiție pentru controlul conținutului politic al canalelor mediatic, cu toate semnele ce indică o oarecare apropiere a acestor trăsături și de către sistemul mediatic din Moldova, devine, totuși, evident că nu putem vorbi în această perioadă despre „Republica Moldova – societate „mediatică” ca despre un fapt împlinit.

În prezent, în Republica Moldova se atestă apariția unui peisaj mediatic diversificat. Datele statistice pentru anul 2020 indicau apariția a 195 de reviste și 113 ziare [9, p. 55], în 2018 aici emiteau 55 de posturi de radio și 62 de televiziune, existau 181 de portaluri internet, 72,8% din populație aveau acces la internet. Este adevărat ca este o sferă cu o flexibilitate deosebită – în fiecare zi apar și dispar publicații, canale mediatic. Dar tendințele, totuși, se păstrează și avem temeiul pentru a considera sistemul mediatic din Republica Moldova comparabil cu cele ale altor state postsocialiste.

Totuși, reprezentările mass-media autohtone au niște caracteristici controversate. Chiar dacă sondajele sociologice atestă o anumită perpetuare a percepției favorabile manifestate de populație în instituțiile mediatic și produsul lor (rezultatele sondajului efectuat sub egida Institutului de Politici Publice – Barometru de opinie publică din iunie 2021 reflectă o cotă destul de înaltă a încrederii în mass-media (presă, radio, TV) – 45 % [10, p 20], situația reală nu poate fi interpretată drept una fastă, în condițiile în care indicele libertății presei, realizat în anul 2021 de organizația internațională „Reporters

sans frontières” este unul nu într-un totu pozitiv – 89 din 180 de țări [11], „alături de Macedonia de Nord (90) și Regatul Lesotho din sudul Africii” (89) [12]. În anii din urmă acesta a oscilat între 74, apoi - 78 (2004), 81 (2005), 85 (2006), 75 (2010), [13, p. 243], 91 (2020).

Concluzii

Așadar, în cei treizeci de ani de independență, mass-media din Republica Moldova a parcurs etape de flux și reflux, marcate de schimbări conceptuale și funcționale de principiu, rapide și spectaculoase, care au determinat crearea unor noi contexte de acțiune mediatică și au stimulat apariția unor noi procese și practici operaționale în acest domeniu. Acestea au catalizat implementarea unor noi forme de gestiune a producției media, asigurând, astfel, ajustarea activității jurnalismului moldovenesc la standardele mediatice europene și compatibilizarea lui conceptuală cu mass-media din societățile democratice. Dinamica dezvoltării mass-media în Republica Moldova demonstrează că și aici, ca și în alte părți, este valabilă concluzia: mijloacele de comunicare nu numai exercită rolul de mijloc prin intermediul căruia este prezentată realitatea social-politică; ele însele constituie un factor politic transcendent. Iar carențele semnalate vizând procesele comunicaționale în general sunt cu atât mai evidente într-o perioadă de instabilitate, având un impact pronunțat asupra societății în tranziție. În timp, schimbările în cauză proiectează specificitatea jurnalismului moldovenesc și definitivează identitatea proprie a acestuia în contextul jurnalismului democratic contemporan.

Bibliografie

1. MORARU, V., STEPANOV, G., MANOLESCU, M. Dialogul social: implicații mediatice. – Chișinău: CEP USM, 2021.

2. GORINCIOI, Gh. Sistemul mass media în Republica Moldova. - Chișinău: Universitatea de Stat din Moldova, 1997.

3. Indicateurs de développement des médias: cadre pour l'évaluation du développement des médias (Approuvé par le Conseil intergouvernemental du Programme international pour le développement de la communication (PIDC) à sa 26ème session (26-28 mars 2008). – Paris: UNESCO, 2008.

4. MORARU, V. Mass-media și procesul politic. In: Republica Moldova pe calea modernizării. Studiu enciclopedic. – Chișinău: AȘM, 2015.

5. MARIN, C. Mass-media și activitatea editorială. În: Republica Moldova: Enciclopedie. – Chișinău: AȘM, 2016.

6. NEGURĂ, P., SPRÎNCEANĂ, V., ERNU, V. (coord.). Republica Moldova la 25 de ani: O încercare de bilanț. – Chișinău: Cartier, 2016

7. ARIEL DEL VAL, Fernando, MORARU, Victor, ROCA, José Manuel. Política y comunicación: conciencia cívica, espacio público y nacionalismo. – Madrid: Los Libros de la Catarata, 1999.

8. ZGHIBARȚA, L. Puterea a patra în devenire reglementarea și reforma mass-media în Republica Moldova Media Forward, Nr. 11, p. 1.

9. Moldova în cifre. Breviar statistic. Chișinău: Biroul Național de Statistică, 2021.

10. Barometrul de Opinie Publică – Iunie 2021. – Chișinău: Institutul de Politici Publice, 2021.

11. Classement mondial de la liberté de la presse 2021 / Reporters sans frontières. [Resursă electronică]: <https://rsf.org/fr/donnees-classement> (Accesat 07.07.2021).

12. Indicele Libertății Presei 2021 / Media Azi. 21 aprilie 2021. [Resursă electronică]: <http://media-azi.md/ro/stiri/media-azi-%C3%AEenc%C4%83-un-de-provoc%C4%83ri-pentru-presa-din-republica-moldova?fbclid=IwAR1cYXeJ8vgxifrlHvmBLvjrmRU97b8QyZ3mxJm7YNmLmY6xfhyeulXOQgSs> (Accesat: 07.07.2021)

13. MORARU, V. Factorul libertății presei pentru avansarea dialogului democratic. În: Dialogul civilizațiilor: etică, educație, libertate și responsabilitate [conf. șt. intern., Chișinău, 20-21 febr. 2015]. – Chișinău, 2015.